

TMMOB JEOFİZİK MÜHENDİSLERİ ODASI UCTEA CHAMBER OF GEOPHYSICAL ENGINEERS

Milli Müdafaa Caddesi No:10/7 P.K.749 06650 Kızılay-ANKARA/ TÜRKİYE
Tel : (312) 418 42 20 – 418 82 69 Faks : (312) 418 83 64 <http://www.jeofizik.org.tr> E-mail :jfm@jeofizik.org.tr

Bildiğiniz gibi jeoarkeoloji arkeolojik bulgu ve kayıtların anlaşılmasında günümüzde önde gelen bilim dallarından birisidir.

Jeoarkeoloji terimi 1970'lerden bu yana artan bir yoğunlukla arkeolojik bulgu ve kayıtların değerlendirilmesinde yerbilimleri tekniklerini uygulayan araştırmaları tanımlama amacıyla kullanılmaktadır.

Bugün, yıllardır birarada , iç içe, yan yana yaşayıp ve çalışıp yaptıkları işlerden pek de haberdar olmayan iki komşu disiplinin bilimcilerinin, belki de ülkemizde ilk kez ortak amaçlı, bir bilimsel toplantıda bir araya gelmelerinden duyduğum mutluluğu belirterek başlamak istiyorum.

Yerbilimleriyle, geniş anlamıyla arkeolojinin ara kesitinde oluşturulan bu toplantıya hoş geldiniz. Onur verdiniz. Böyle bir toplantının gerekliliğini düşünüp bunu düzenleyen arkadaşlarıma, başta Prof. Dr. Sükrü Ersoy ve Prof. Dr. Doğan Perinçek'e yaptıkları bu çok yararlı iş nedeniyle teşekkürlerimi hemen peşinen sunmak istiyorum.

Aslında, arkeolojinin özellikle Prehistoryanın yerbilimleriyle ilişkisinin kurulması en azından 19.y.y. ve belki de 18.y.y.'la kadar geri gidiyor. Bu ilişki birkaç evre halinde gelişmiş. Bu evrelerin ilki Prehistorya'ya çok disiplinli yaklaşım fikriyle başlamış. O dönemde ilgilenilen ana konu ise, ilk insanın ne denli eskiye kadar gittiği sorusuna cevap aramak. 19 y.y.'da merak edilen ana soru ise insanın Avrupa ve Amerika'ya buzul çağında ne zaman yerleştiği sorusu. Daha sonra, örneğin 1840'lardan 1920'lere yerbilimleri ve arkeoloji eski insan medeniyetlerinin araştırılmasında birlikte kullanılmış. Bağlı zamanın saptanmasına ek olarak insan yapımı aletler içeren eski çökel istiflerinin oluşumunda ne tür doğal işlevlerin etkili olduğu, bu aletlerle birlikte bulunan faunanın aralarında ne tür ilişki olabileceğini ortaya koymağa çabalamış.

İkinci evre olan 19 y.y.'ın sonu ile 1950'lere kadarki olan dönemde Paleo ortam ve Paleo iklim'e yönelik ilgi gelişerek, yer bilimleriyle Prehistoryayı saracak denli genişlemiş. Araştırmaların sonuçlarını bu çok disiplinlerden katkı koyan bilimciler, ortak raporlar ya da yayınlar halinde düzenlemeğe başlamışlar.

Bu dönemde gerçekleştirilen jeoarkeolojik çalışmalar belki de 3 grupta toplanabilir; bir grup rejyonel jeomorfolojik çalışmalar: Bunlar, çoğunlukla jeokronoloji ve paleoklimatoloji amaçlı. İkinci bir grup, ekolojik ve laboratuvar ağırlıklı çalışmalar; bunlar kazılardan çıkan malzemeler üzerinde gerçekleştirilen, laboratuvar çalışmaları ve aynı zamanda kazı alanı özelindeki istifle gerçekleştirilen çalışmalar.

20.y.y.'ın 2.yarisından sonra 3.bir grup çalışma dönemine geçildiği söyleniyor. Bu evrede arkeolojik alan bağlamında, teorik ağırlıklı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Arkeojeologlar ve Prehistoryacılar, bu teorik bazı değerlendirmelerden doğan soru ve sorunlara doğa bilimlerinden destekli cevaplar bulabileceklerine daha yoğunlukla inanmaya başlamıştır.

Jeoarkeoloji olarak adlandırabileceğimiz yerbilimleri disiplinleri çok geniş bir yelpaze oluşturuyor. Bunlar arasında; stratigrafi, sedimentoloji, jeomorfoloji, pedoloji, petrografi, jeokimya, jeofiziğin tüm disiplinleri, paleontoloji, deniz jeolojisi, jeokronoloji, klimatoloji sayılabilir.

Tüm bu disiplinler kavram metod ve birikimleriyle, arkeolojik sorulara katkı yapmaya yönlendirilmişse arkeojeoloji yapıyordur. Anahtar kriter arkeolojik yorum ve değerlendirmelerin yerbilimlerine dayanan metod ve görüşlerden türetilmiş olmasıdır.

Daha geniş bir bakış açısından bakıldığında ise jeoarkeoloji, ayrıca arkeometrinin birçok kesimini içermesi yanısıra ortamsal arkeolojiye, Kuvaterner jeolojisine, fiziksel coğrafya, jeokoloji ve biyocoğrafyaya kadar da uzatılabilir.

Aslında gelişimin bir evresinde ve genellikle başlangıç döneminde varlığı ile kullandığı metod ve teoriler üzerinde tartışma ve kavgalardan esirgenmiş bir bilim dalı nerdeyse yoktur.

Arkeojeolojinin gelişiminde de başta benzeri evreler geçmiştir. Türkiye bu dönemlerden habersiz, bu günlere ulaştığından bunları pek yaşamamış.

Kim, kimin alanına giriyor tartışması çok yavan ve çoktan aşılması gereken, bizim gibi bu noktaya bile çok geç ulaşabilmiş bir ülkede ise, eskilerin tabiriyle, nafiye bir tartışmadır. Artık günümüzde hiçbir disiplinin kesin ve keskin sınırları yok. Daha da ötesi, disiplinlerin sınırlarının nerelerde bittiğinin bir önemi de yok. Aslı olan, konular, sorular ve

TMMOB JEOFİZİK MÜHENDİSLERİ ODASI UCTEA CHAMBER OF GEOPHYSICAL ENGINEERS

Milli Müdafaa Caddesi No:10/7 P.K.749 06650 Kızılay-ANKARA/ TÜRKİYE
Tel : (312) 418 42 20 – 418 82 69 Faks : (312) 418 83 64 <http://www.jeofizik.org.tr> E-mail : jfmo@jeofizik.org.tr

sorunlardır. Bunlara cevap aramada hangi yol, yordam, yöntem gerekiyorsa araştırmacı tümünü kullanır. Bilemediği, anlamadığı alanlara girince çevre disiplinlerden araştırabildiğini kendisi araştırır, araştıramadığını ise bilenlere sorar, onları konunun içine çeker. Böylece ara kesitler ve yeni ortak alanlar doğar, oluşur, gelişir. Bunlara ille bir isim bulmak ise kanımca çok önemli bile değil.

Bizde, sık sık tanık olduğumuz nahoş bir olgu var: bir yabancı gelir, bir şeyler anlatır; bizden birisi kalkar, siz necisiniz biyolog mu, fizikçi mi gibilerden misafiri biraz da huzursuz eden, yani sizi doğrudan ilgilendirmeyen bu konularda niye konuşuyorsunuz gibilerden garip bir soru sorar. Adam önce bir duraklar, sonra güler geçer. Doktoramı yaparken, günün birinde odama genç bir İskoç coğrafya öğrencisi geldi. Bilmemne buzulunu inceliyormuş. Süreç içinde buzulun nerelere kadar ulaşabildiğini anlayabilmek için buzulun taşıdığı çizikli granit çakılları konusunda görüşmek için gelmiş. Benim, granitler üzerinde doktora yaptığımı öğrenmiş. Benim kadar petrografi, benim kadar x-ray analiz yöntemleri, benim kadar yapısal jeoloji ve benden çok daha fazla pek çok şeyi biliyordu.

Kökü coğrafyacı idi ama amacı buzulların ulaştığı sınırı öğrenmek ve bunun için ne gerekiyorsa yapabilmektir.

Önemli olan soru, sorun ve konular, sonra da bunu merak eden insan, yani bilimcidir. Gerekirse, metod ve metodolojisini bile kendisi bulur.

Bu disiplin de doğar ve gelişirken, özellikle 1970'lerde çok yoğun bir tartışma yaşanmış. Tartışma jeoarkeoloji mi? Arkeolojik jeoloji mi? tartışması. Yaygınca benimsenen bir görüşe göre jeoarkeoloji arkeolojinin bir parçasıdır. Jeolojik metod, kavram ve bilgiyi kullanan bir daldır. Jeo sıfatı arkeoloji ismini tamamlar. Örneğin arkeolojik kazı alanından çıkartılan çökellerin incelenmesi gibi. Bu anlamda bu çökellerin değerlendirilmesinde ele alınan konu ve sorunlar tümüyle arkeolojik kökenli ve o yeri anlamağa yöneliktir.

Öte yandan ise arkeolojik jeoloji tabiatıyla bir yerbilimi araştırmadır aslında; bir ya da daha çok arkeolojik sorusunun çözümüne yönlendirilmiş bir incelemedir.

Örneğin sahil değişimlerinin incelenmesi; yani sahil çizgisi göçünü, haliçlerin oluşumunu veya nehir ağzlarının dolmasını, büyümesini ortaya koyar. Bunlar arkeolojik araştırmada çok önemli konulardır ve tanımımıza uyar.

Jeologlar ise kara ile deniz sınırının milyonlarca yıllık süreçteki değişimlerini rutin olarak ortaya koyarlar; o bölge ne zaman denizdi, ne zaman karaydı. Jeologlar, çok kısa süreli değişimlerle doğrudan ilgilenmezler bile. Onların ilgi alanı kesinlikle ne arkeolojidir ne de arkeolojinin işine yarar.

Bir başka örnek şu olabilir; Truva antik kenti ve çevresindeki yeryüzü şekillerinin gelişimini gösterebilmek için oluşturulan paleomorfolojik haritalar, örneğin İlhan Kayan Hocanın biraz sonra size konuşmam sırasında göstereceğim haritalarının arkeolojik değeri çok önemlidir. Arkeolojinin o yöreye ve o konuya yönelik sorunlarını çözme amacıyla üretilmiştir. Bu nedenle de arkeolojik jeoloji diye tanımlanabilir.

Ulaşılan bu aşamada disiplinlerin sık sık düştüğü, mesleki bağınazlığa, arkeolojik tanımının öyle mi? böyle mi? olması tartışmalarını, amacın önüne geçecek düzeye getirmeğe, bu işle siz uğraşmayın biz uğraşalım yavanlığına kapılmadan, amaç odaklı ortak çabalar gerçekleştirmektir. Bu dönem ülkemiz açısından çoktan geldi de geçiyor bile.

Ülkemizi, bilim dünyasında özel yapan kanımca 2 çok önemli nitelik var. Birincisi insana ait kayıtların çok zengin olması, çok eskilere uzanması ve süreklilik göstermesi. İkincisi ise doğaya ait kayıtların çok zengin olması, çok çeşitlilik ve çeşni göstermesi. Bu 2 zenginlik biraraya geldiğinde onların birlikteliği de ülkemiz için çok önemli, ender görülen bir üçüncü zenginliği oluşturuyor. Bu zenginliğin farkına varıp, buna sahip çıkma ve bunu değerlendirme ise bizlere düşüyor.

Bugün çok büyük bir sevinçle görüyorum ki değerli arkadaşlarımızın yerinde bir girişimle başlattıkları bu toplantıya, böyle bir konunun gereksinimine susamış, siz geniş bir bilim yelpazesini temsil eden bilimciler, coşkuyla katılmaktasınız. Hepinize şükranlarımızı sunuyorum.

Bu coşku ile başlayacak bu birlikteliğin süreç içinde çığ gibi büyüyeceğine inancım tam. Toplantıların başarıyla geçmesini diliyor ve hepinize en derin saygılarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Yücel Yılmaz
Kadir Has Üni. Rektörü